RESPECTUL DATORAT FIINȚEI UMANE ȘI DREPTURILE EI INERENTE ÎN JURISPRUDENȚA CEDO

THE RESPECT FOR THE HUMAN BEING AND ITS INHERENT RIGHTS IN THE ECHR JURISPRUDENCE

CHIRTOACĂ Lilia
dr., USM

Summary

The European Convention on Human Rights is a tool for the protection of human rights. The text of the Convention cannot be interpreted separately from its jurisprudence, which evolves continuously and is appreciated for its value, its pontential to consolidate protection and to exclude abusive practices regarding the fundamental human rights and liberties guaranteed by the Convention.

Keywords: *rights and freedoms, the ECHR jurisprudence, the protection of the reputation, rights of others, freedom of expression, right to life, private and family life, the cases from the judiciary practice.*

Convenția Europeană pentru Drepturile Omului este un instrument de protecție a drepturilor omului, iar textul Convenției nu poate fi interpretat separat de jurisprudența sa.

Drepturile Convenției sunt într-o continuă dezvoltare, astfel, pe parcursul ultimilor 70 de ani acest instrument a evoluat grație interpretărilor dispozițiilor sale de către Curtea europeană a Drepturilor Omului și Comisia europeană a Drepturilor Omului, precum și datorită activității Consiliului Europei prin adoptarea de protocoale adiționale care au extins domeniul de aplicare a Convenției, prin rezoluții și recomandări și prin impunerea de sancțiuni statelor care nu respectă prevederile acestui instrument. Prin urmare interpretarea evolutivă a Convenției poate să pună în discuție însăși evoluția jurisprudenței Curții. În acest sens instanța europeană a decis cu valoare de principiu că, fără a fi ținută să urmeze soluțiile din hotărîrile anterioare, este în interesul securității juridice, a previzibilității și egalității în fața legii ca ea să nu se îndepărteze, fără argumente solide, de precedentele sale. Totodată, Curtea trebuie să țină seama de evoluția unei anumite situații în statele semnatare ale Convenției și să reacționeze la aceasta, astfel, că uneori a revenit, motivat, asupra propriei sale jurisprudențe [1, p.19].

Limitarea drepturilor

Limitarea drepturilor și condițiile în care pot fi impuse de stat au dat naștere la o vastă și interesantă jurisprudenţă a Curţii.

Orice libertate socială presupune luarea în considerare a unor interese de ordin general, cum ar fi apărarea, siguranţa naţională, protecţia sănătăţii, prevenirea săvîrșirii unor infracţiuni, siguranţa publică, precum și a unor interese individuale și anume împiedicarea de a divulga informaţii confidenţiale, reputaţia și drepturile altor persoane. Astfel, „scopul legitim" este determinat atît de interesele de ordin general, cît și de cele de ordin personal, asigurînd un echilibru rațional.

În această ordine de idei remarcăm, că limitarea drepturilor implică punerea lor în balanţă cu interesele cu care vin în contradicţie. De exemplu, libertatea de exprimare nu poate fi exercitată dincolo de orice limite, dar presupune îndatoriri și responsabilităţi, obligaţia ziariștilor de a acţiona cu bună credinţă, furnizînd informaţii de interes public, demne de încredere și respectînd deontologia profesională. De asemenea, libertatea de exprimare presupune și supunerea unor formalităţi, restricţii, dar aceste ingerinţe trebuie să îndeplinească anumite condiţii: să fie prevăzute de lege, să urmărească un scop legitim, să fie necesare. Astfel, prin prisma acestor condiţii se apreciază proporţionalitatea ingerinţei cu scopul urmărit.

Echilibrarea drepturilor

În cazul în care sunt „concurente" două drepturi garantate, nu suntem în prezenţa limitării unor drepturi, dar, de fapt, exercitarea simultană a drepturilor garantate, în măsura în care este posibil de realizat. Un exemplu în acest context este dreptul la protecţia datelor, care nu este un drept absolut, deoarece acesta trebuie echilibrat cu alte drepturi precum, libertatea de exprimare, accesul la informaţii și documente, publicitatea procedurilor organelor judiciare, protecţia proprietăţii și alte drepturi.

Și în acest sens jurisprudența CEDO, care examinînd numeroase cazuri privind dreptul la protecţia datelor, a semnalat în repedate rînduri că este necesar un exerciţiu de echilibrare cu alte drepturi, iar în cazul în care aceasta nu va fi posibil, se va decide care drept are prioritate. Prin urmare, cu titlu de exemplu, fotografia care reprezintă o persoană rănită într-un accident rutier ţine, în general, de libertatea de informaţie, dar în jurisprudența europeană se acordă prioritate demnităţii persoanei, cu argumentarea că informarea putea fi realizată fără a

expune persoana accidentată. Astfel, raționamentul pentru „a pune în balanță" protecția vieții private și libertatea de expresie, este contribuția pe care informația furnizată sau un articol publicat, o aduce unei dezbateri de interes general, în caz contrar, nu se va justifica.

Dreptul la respectarea vieții intime, familiale.

Dreptul la respectarea vieții private este, de fapt constituit din drepturi multiple, particularitățile și efectele cărora variază în funcție de persoană, de circumstanțe, de timp și de spațiu (public sau privat).

Individul însuși este cel care determină întinderea protecției, în momentul în care "pune viața sa privată în contract cu viața publică sau într-o legătură strînsă cu alte interese protejate" (&56, cazul Bruggemann and Scheuten v.Federal Republic of Germany, Application No. 6959/75. Before the European Commission of Human Rights, Eur Comm HR. (1981) 3 E.H.R.R. 244).

Libertatea de exprimare. Reputația și drepturile celorlalți

În general, protecția oferită de articolul 10 se extinde asupra tuturor tipurilor de exprimare indiferent de contextul acestora, care sunt diseminate de către un individ, grup sau mass-media. Libertatea de opinie, libertatea de a primi și de a comunica informații și idei, trebuie să fie exercitate în mod liber fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere, cu excepția exigențelor impuse de al doilea paragraf din articolul 10. Libertatea de informare este un element al libertății de exprimare, care asigură fiecăruia posibilitatea de a-și valorifica dreptul la informații. Libertatea de comunicare nu presupune numai libertatea de a transmite informații, dar și dreptul de a primi informații, adică luarea în considerare a libertății publicului în general de a primi informații în mod liber și din diverse surse. Astfel, dreptul de acces la documentele deținute de autoritățile publice a fost recunoscut ca un drept garantat, ce asigură o guvernare transparentă.

Dar protecția conferită de articolul 10 nu se extinde asupra instigării la violență (cazul Surek v.Tirciei, 1999), răspîndirea ideilor rasiste, în cazul discursului care promovează ideologia nazistă, instigînd la ură, discriminare rasiala, negarea Holocaustului (cazul D.I. v.Germania, 1996; cazul Honsik v. Austria, 1995 ș.a.).

Totodată, libertatea de exprimare poate veni în contradicție cu alte drepturi garantate de Convenție, precum dreptul la un proces echitabil, dreptul la onoare și demnitate, la libertatea de conștiință și religie. De asemenea, libertatea de

exprimare este unul dintre drepturile care poate intra în conflict cu dreptul la protecția datelor, la respectarea vieții private. În acest sens statele semnatare ale Convenției prevăd limitări pentru prelucrarea datelor cu caracter personal efectuată numai în scopuri jurnalistice, artistice sau literare, în măsura în care se dovedesc necesare pentru a pune dreptul la viață privată în acord cu normele care reglementează libertatea de exprimare. ***În aceste situații, Curtea impune stabilirea unui echilibru. Iar d***in jurisprudența CEDO, unul dintre criteriile esențiale privind echilibrarea acestor drepturi se referă la măsura în care exprimarea într-un anumit caz contribuie sau nu la o dezbatere de interes public în general [2, p.25].

Protecţia reputaţiei sau drepturilor celorlalţi este „scopul legitim" cel mai frecvent utilizat de către autorităţile naţionale pentru a impune restricţii asupra libertăţii de exprimare.

Jurisprudența Curţii demonstrează înalta protecție conferită libertății de exprimare, în special în cazul presei, și în acest sens, examinînd exigența necesității ingerinței "într-o societate democratică", Curtea a elaborat unele principii și anume, politicienii trebuie să dea dovadă de un grad mai mare de toleranță față de critica adusă de mass-media; politicienii trebuie să accepte verificarea fiecărui cuvînt și fapte, atît din partea jurnaliștilor, cît și a publicului larg, și, în consecință, trebuie să dovedească un grad mai mare de toleranță [3. p.59].

Prin urmare, autoritățile statului, instanțele de judecată au o discreție mai restrînsă în privința limitării dreptului la libera exprimare, inclusiv prin aplicarea legislației privind apărarea reputației persoanelor, și în special, în cazul în care critica este adresată politicienilor.

Limitele criticii acceptabile sunt mai largi cu privire la politicieni decît în raport cu ceilalţi. Totodată, Curtea nu a exclus necesitatea protecţiei reputaţiei politicienilor, declarînd, că „în astfel de cazuri, cerinţele acestei protecţii trebuie să fie evaluate în raport cu interesele dezbaterii libere a problemelor politice" și fără a neglija și contextul politic în care articolele au fost scrise. Prin urmare, politicienii beneficiază și ei de protecția reputației, însă această reputație trebuie echilibrată cu interesul de a dezbate liber aspecte politice.

În acest context, Curtea europeană, fiind deseori confruntată cu soluționarea "conflictului„ ce poate să apară între exercitarea libertății de exprimare și necesitatea protejării "reputației și drepturilor ce aparțin altor persoane", a dezvoltat o jurisprudență din care reținem cîteva soluții de principiu: în asemenea

cauze, instanța europeană trebuie să verifice dacă autoritățile interne au respectat justul echilibru între, pe de o parte, protejarea libertății de exprimare garantată de art.10 din Convenție, și, pe de alta, apărarea reputației unei persoane puse în discuție într-o cauză dată, care face parte din dreptul la viață privată apărat de art.8 al Convenției; în toate cauzele examinate în care a avut a aprecia "punerea în balanță" a celor două drepturi evocarte mai sus, Curtea a pus întotdeauna accentul pe necesitatea ca publicarea de informații, de documente ori de fotografii în presă să servească interesului public și să contribuie la dezbaterea unor probleme de ordin general [4, p.826].

Dreptul la „identitate"

Jurisprudența europeană a consacrat dreptul oricărei persoane "de a-și cunoaște ascendența", "de a obține informațiile necesare descoperirii adevărului referitor la un aspect important al identității sale personale cum ar fi, de exemplu, determinarea identității celor are au conceput-o".

Dreptul la nume

Deși art.8 al Convenției europene nu conține dispoziții explicative privitoare la dreptul la nume, în jurisprudența sa instanța europeană a considerat că dreptul unei persoane la nume și la prenume intră în domeniul de aplicare a art.8. Numele, ca atribut de identificare a persoanei și de evidențiere a unei legături familiale determinate, este o componentă a noțiunii de „viață privată", „viață de familie" protejate de acest text. De asemenea, alegerea prenumelui unui copil de către părinți intră în cadrul noțiunii de „viață privată", iar refuzul ofițerului de stare civilă de a înregistra prenumele unui copil constituie o ingerință neadmisă de Convenție, în cauza Johansson c/Finlande, 6 septembrie 2007. Astfel, și în materia exercitării dreptului la nume, interesele publice trebuie îmbinate în mod echilibrat cu cele personale, de aceea, Curtea a considerat că statele trebuie să asigure între soți și în acest sens o deplină egalitate, așa încît să nu contravină dispozițiilor art.8 , în special prin dispozițiile Protocolului nr.7 și dispozițiilor art.14 din Convenție, care interzice discriminarea, aspecte ce sunt exprimate în cauza Burghartz c/Suisse, 22 februarie 1994.

Unele aspecte privind dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și psihică.

Dreptul la viață - valoare supremă printre drepturile omului, este esențial în sistemul drepturilor și libertăților fundamentale protejate de Convenția europeană, deoarece reprezintă condiția de bază pentru exercitarea tuturor

drepturilor și libertăților fundamentale. În jurisprudență au fost elaborate principiile care stau la baza obligației de a proteja dreptul la viață, în sensul că statele, nu trebuie doar să se abțină de a provoca moartea unei persoane, dar au și obligația pozitivă de a lua toate măsurile necesare protecției eficiente acestui drept. Mai mult decît atît, jurisprudența include și obligația de a asigura desfășurarea unei anchete eficiente privind cauzele unui deces, și în consecință, pedepsirea conform legii a celor vinovați.

Dar în sensul art.2 din Convenție totodată se recunoaște că dreptul la viață nu este absolut, adică presupune anumite excepții precum, legitima apărare, executarea unui condamnat la moarte.

În acest sens, jurisprudența europeană fiind confruntată cu problema legitimității întreruperii voluntare de sarcănă, în cauza Bruggeman et Schenten c/R.F.Allemagne, nr.6959/1975, a recunoscut calitatea de victimă unei femei, care a invocat art.8 din Convenție privind dreptul la viață privată și familială, împotriva unei decizii a Curții Constituționale germane ce limita posibilitatea recurgerii la întreruperea voluntară de sarcină cu precizarea că ”nu se poate spune că sarcina privește numai domeniul vieții private; atunci cînd o femeie este însărcinată, viața sa privată este strîns legată de fătul care se dezvoltă”.

Un alt aspect important privind integritatea fizică și psihică a persoanei îl constituie administrarea tratamentului medical contrar dorințelor unui pacient, care este o ingerință gravă privind integritatea fizică și psihică, avînd în vedere în special faptul, cînd pacientul nu cunoaște și nu-și exprimă acordul în acest sens.

În această ordine de idei altă problemă întîlnită în jurisprudență se referă la drepturile reproductive ale femeilor, care au fost supuse sterilizării fără consimțămîntul lor sau avortul forțat. Cazurile din practica judiciară internațională (cazul A.S. c.Ungariei nr.4/2004, CEDAW) confirmă asemenea practici discriminatorii împotriva femeilor, cu încălcarea dreptului la sănătate, prejudicierea capacităților lor de reproducere și efectuarea sterilizării forțate, ceea ce constituie o implicare a statului în viața de familie și privarea de capacitate de reproducere naturală [5, p.72].

În încheiere menționăm, drepturile Convenției sunt într-o continuă dezvoltare, care au evoluat grație interpretării dinamice și evolutive a dispozițiilor sale, adaptată permanent evoluției moravurilor și necesităților sociale din statele semnatare.

Referințe bibliografice:

1. Bîrsan C., Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. București: Editura C.H. Beck, 2010, 1887 p. ISBN 978-973-115-676-7

2. Manual de legislație europeană privind protecția datelor, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2014. Consiliul Europei, 2014, p.209.

3. Macovei M., Libertatea de exprimare. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 10 al Convenției europene pentru Drepturile Omului. Manuale privind drepturile omului, nr.2. Directoratul General privind Drepturile Omului, Consiliul Europei F-67075 Strasbourg Cedex. htt://www.coe.int/human_rights. Editat în Republica Moldova, 2003.

4. Bîrsan C., Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. București: Editura C.H. Beck, 2010, 1887 p. ISBN 978-973-115-676-7

5. Drepturile reproductive în special al femeilor încălcarea cărora, cu regret, implică și sterilizarea cu forța sau avortul forțat, a fost o problemă semnalată în China. Avocații care s-au întîlnit cu responsabili locali de planning-ul familial, doar în districtul Linyi din provincia Shandong, au confirmat cazul unu număr de 7000 de femei, care au fost victime ale politicii copilului unic. Apud, Chirtoacă L., Sudoma O., Ghid privind asigurarea egalității de gen în instanțele judecătorești. USAID ROLISP. Chișinău: Bons Offices, 2016, 208 p. ISBN 978-9975-87-058-0